

УДК 577.31.28.

Шталь Т. В.
Зосимова Ж. С.

Харківський державний університет харчування та торгівлі

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Проведено морфологічний аналіз до визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» (ЗЕД) та було виявлено, що дане поняття має різні трактування, але не має єдиної точки зору. Це зумовило необхідність формування власного визначення зовнішньоекономічної діяльності, в якому зроблено наголос на тому, що основною метою ЗЕД є ефективне використання переваг міжнародного поділу праці. Процеси зовнішньої економічної діяльності потребують чіткого розуміння та єдиного представлення інформації про зовнішньоекономічні операції підприємства і про діяльність суб'єкта господарювання загалом.

Ключові слова: підприємство, зовнішньоекономічна діяльність підприємства, аналіз, формування.

Постановка проблеми. Посилення процесів глобалізації, усунення перешкод, які стримували розвиток економічних зв'язків з іншими суб'єктами світової економіки, відкривають для вітчизняних підприємств нові можливості використання зовнішніх факторів розвитку, залучення фінансових і технологічних ресурсів із-за кордону, застосування виробничого та управлінського досвіду, розширення ринків збуту.

Дані процеси потребують чіткого розуміння та єдиного представлення інформації про зовнішньоекономічні операції підприємства і про діяльність суб'єкта ЗЕД загалом. Зовнішньоекономічна діяльність розглядається не тільки як складова частина господарської діяльності підприємства, але й як важливий фактор економічного зростання, створення передумов більш інтенсивного розвитку інтеграційних процесів на рівні держави. Тому дослідження сутності даного поняття має значний науковий і практичний інтерес[1-4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі аналізу наукової літератури вітчизняних та російських вчених: А. П. Баскакова, Г. Л. Вознюка, Г. М. Дроздової, А. Г. Загороднього, Я. П. Машталір, С. В. Мочерного, І. М. Паски, В. В. Покровської, В. Є. Рибалкіна, В. В. Третяк, А. О. Фатенок-Ткачук, Л. М. Федорець можна зробити висновок, що в економічній літературі, як іноземній, так і вітчизняній, відсутня єдність поглядів вчених щодо визначення сутності поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства», що обумовлює актуальність дослідження.

Метою даної статі є дослідження та аналіз наукових підходів до визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» та на основі існуючих поглядів сформулювати власне визначення.

На основі вивчення наукової літератури можна запропонувати наступні наукові підходи до визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства», які приведені в табл. 1.

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства»

№ п/п	Автори наукового підходу	Визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства»	Сутність поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» згідно наукового підходу
1	Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16 квітня 1991 р. [3]	Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами	Взаємовідносини
2	Господарський Кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 р. [2]	Зовнішньоекономічна діяльність є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою	Господарська діяльність
3	Гордієнко Д. Д., Бутинець Ф. Ф., Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. [4]	Під зовнішньоекономічною діяльністю розуміють діяльність вітчизняних та чужоземних суб'єктів господарювання, що базується на взаєминах між ними і здійснюється як на території України, так і поза її межами.	Діяльність суб'єктів господарювання
4	Економічний енциклопедичний словник за редакцією Мочерного С. В. [5, с. 264]	Поняття ЗЕД дається з погляду сфери економічної діяльності підприємств, фірм, компаній і держави, пов'язаної із зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проєктів тощо.	Спільні проєкти
5	Покровська В. В., Федорець Л. М. [12]	Це діяльність промислових підприємств, частина їх виробничо-комерційної діяльності як з внутрішніми, так і з іноземними партнерами.	Діяльність партнерів
6	Машталір Я. П., Дроздова Г. М. [8]	Це сукупність зовнішньоекономічних операцій у сфері господарської діяльності, які здійснює підприємство з метою отримання прибутку через створення та реалізацію конкурентних переваг внаслідок виходу на світовий ринок.	Сукупність операцій
7	Паски І. М. [9], Фатенок-Ткачук А. О. [10, с. 6]	Це система зі своїми специфічними організаційно-економічними та правовими механізмами функціонування, а також як складова єдиного національного комплексу.	Система, складова комплексу

Розроблено автором на основі [2,3,5,8,11,12]

Таким чином, проаналізувавши існуючі підходи на поняття зовнішньоекономічної діяльності підприємства, можна зробити висновок про неоднозначність тлумачення даного поняття в економічній літературі.

Виклад основного матеріалу. Наведені вище трактування підтверджують той факт, що ЗЕД підприємства є частиною загальної діяльності підприємства, тобто взаємопов'язаною з нею, а не відокремленою підсистемою, водночас зовнішньоекономічна діяльність має характерну особливість, суть якої полягає у тому, що здійснюється вона на іншому, міжнародному, рівні, який проявляється у взаємовідносинах з контрагентами з інших країн.

Згідно з Законом України у ст. 4 «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р., можна поділити зовнішньоекономічну діяльність за наступними видами діяльності [1, 3, 6, 7, 9, 13]:

1. Науково-дослідна та виробнича діяльність:

- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі.

2. Діяльність, пов'язана з наданням послуг:

- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України; надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;

- створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;

- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;

- організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

- орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

3. Діяльність, пов'язана з рухом капіталів:

- експорт та імпорт капіталів;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку.

4. Діяльність, пов'язана з рухом робочої сили:

- експорт та імпорт робочої сили;

- роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами.

5. Діяльність, пов'язана зі здійсненням торгово-посередницьких операцій:

- експорт та імпорт товарів;
- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;

- посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших).

6. Діяльність, пов'язана зі спільною підприємницькою діяльністю:

- створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами.

Автори, на основі існуючих визначень та з урахуванням всіх видів ЗЕД підприємства, пропонують визначати «зовнішньоекономічну діяльність підприємства» як сукупність видів діяльності суб'єктів господарювання, які виникають внаслідок взаємодії із зарубіжними партнерами та контрагентами як на території України, так і за її межами, з метою ефективного використання переваг міжнародного поділу праці.

На основі літературних джерел та узагальненого вище матеріалу пропонується виділити основні сутнісні характеристики ЗЕД підприємства:

1) ЗЕД підприємства є складовою частиною загальнооекономічної діяльності;

2) діяльність, яка пов'язана з виходом на зовнішній ринок, тобто на інший, міжнародний, рівень функціонування;

3) суб'єктами даної діяльності є контрагенти з різних країн;

4) ЗЕД підприємства є способом включення економіки країни до процесів міжнародного поділу праці та міжнародної кооперації;

5) метою даної діяльності є ефективне використання переваг міжнародного поділу праці;

6) специфічні умови реалізації цієї діяльності, тобто мають бути враховані національне та міжнародне законодавство, правила і техніки розрахунків, ділові звичаї країн-партнерів.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна зробити наступні висновки, що на основі проведеного морфологічного аналізу щодо визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» встановлено, що дана категорія має різні трактування, вчених щодо її сутності та не має єдиної точки зору.

На думку авторів саме таке трактування поняття «зовнішньоекономічна діяльність підприємства» дозволить уникнути неоднозначності у розумінні даної дефініції.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на визначення мотивації здійснення ЗЕД вітчизняними підприємствами, класифікацію мотивів розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства на макрорівні.

Список літератури:

1. Баскаков А. П. Формирование организационно-экономического механизма управления внешнеэкономической деятельностью промышленных предприятий : дис. канд. экон. Наук : 08.00.05 / Баскаков Андрей Петрович. – Саратов, 2006. – 216 с.
2. Господарський Кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-1>.
3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-XII від 16 квітня 1991 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>.
4. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / [авт.-уклад. Д. Д. Гордієнко]. – К. : КНТ, 2006. – 308 с.
5. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / [під ред. С. В. Мочерного]. – Львів : Світ, 2005. – Т.1 – 616 с.
6. Клейбанова Т. С. Реалізація системи адаптивного управління податковим навантаженням підприємства в умовах трансформаційної економіки / Т. С. Клейбанова, Г. С. Ястребова // Економіка розвитку. – 2008. – №3 (47). – С. 56-61.
7. Леоненко П. М., Черепніна О. І. Зовнішньоекономічна діяльність України: сучасні тенденції розвитку / Леоненко П. М., Черепніна О. І. // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 7 (145). – С. 123-127.
8. Машталір Я. П. Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю машинобудівного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. Наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (машинобудування)» / Я. П. Машталір. – Хмельницький, 2009. – 23 с.
9. Паска І. М. Організація і економічна ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. Наук : спец. 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / І. М. Паска. – Миколаїв, 2000. – 21 с.
10. Покровская В. В. Международные коммерческие операции и их регламентация. Внешнеторговый практикум. – М. : Инфра-М, 1996. – 346 с.
11. Фатенок-Ткачук А. О. Формування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. Наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (машинобудування та приладобудування)» / Покровская. – Львів, 2009. – 32 с.
12. Федорець Л. М. Управління зовнішньоекономічною діяльністю аграрних підприємств на регіональному рівні (на прикладі Черкаської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. Наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК)» / Л. М. Федорець. – Херсон, 2010. – 22 с.
13. Robert Grosse International business. Theory and managerial applications / Robert Grosse, Duane Kujawa. – Irwin. Homewood, Illinois, 1992. – 733 p.

Шталь Т. В.
Зосимова Ж. С.

Харьковский государственный университет питания и торговли

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОНЯТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

Проведен морфологический анализ к определению понятия «внешнеэкономическая деятельность предприятия» (ВЭД). Было обнаружено, что данное понятие имеет различные трактовки и не имеет единой точки зрения. Это обусловило необходимость формирования собственного определения внешнеэкономической деятельности, в котором сделан акцент на том, что основной целью внешнеэкономической деятельности является эффективное использование преимуществ международного разделения труда. Процессы внешней экономической деятельности требуют четкого понимания и единого представления информации о внешнеэкономических операциях предприятия и о деятельности предприятия в целом.

Ключевые слова: предприятие, внешнеэкономическая деятельность предприятия, анализ, формирование.

Shtal T. V.
Zosymova Zh. S.

Kharkiv State University of Food Technology and Trade

SCIENTIFIC APPROACH TO THE DEFINITION INTERNATIONAL BUSINESS

Summary

The article was a morphological analysis to the definition of «foreign economic activity of the enterprise» (FEA) and it was found that this concept has various interpretations, and has no single point of view. This has led to the need to form their own definition of foreign economic activity, in which the emphasis on the fact that the main purpose of foreign economic activity is the efficient use of the advantages of the international division of labor. Processes of economic activity requires a clear understanding and a single presentation of information about foreign trade enterprises and the activities of the entity as a whole.

Key words: enterprise, foreign economic activity of the enterprise, analysis, formation.